

* T H F B 0 9 9 0 1 7 6 *

دانشگاه فردوسی مشهد

دانشنامه جهان اسلام

د - ذ

دکن - ذوالقرنین

(۱۸)

۹۳

کتابخانه و اسناد الهیات دانشگاه فردوسی مشهد

شماره ثبت: ۷۵۷۰۸

تاریخ: ۹۳، ۳، ۱۲

زیر نظر

علاءعلی حداد عادل

معاون علمی

حسن طارمی راد

تهران ۱۳۹۲

گولپینارلی^۱، دانشمند ترک، اشعار حافظ را با عنوان > دیوان حافظ: ترجمه‌های منتخب <^۲ (استانبول ۱۹۵۴) به ترکی استانبولی ترجمه کرد.

از قرن یازدهم / هفدهم دیوان حافظ در اروپا به زبانهای اروپایی ترجمه و منتشر شد. از ترجمه‌های کهن شعر حافظ ترجمه یک غزل او به زبان لاتین به قلم فرانسیس مینسکی^۳ در ۱۶۸۰/۱۰۹۱ در وین است. نخستین بار سرویلیام جونز^۴ یک غزل حافظ را در کتاب <دستور زبان فارسی >^۵ (لندن ۱۷۷۱) به انگلیسی ترجمه کرد. دیگر ترجمه مشهور شعرهای حافظ به انگلیسی اثر گرتروید بل^۶ به نام <شعرهایی از دیوان حافظ >^۷ (لندن ۱۸۹۷) است. کمی پیشتر از او کلازک^۸ دیوان حافظ را در دو مجلد به انگلیسی ترجمه کرده و در هند به چاپ رسانده بود (کلکته ۱۸۹۱). ترجمه پنجاه غزل حافظ به قلم آربری^۹ (کیمبریج ۱۹۴۷) از ترجمه‌های مشهور انگلیسی است. در سالهای اخیر دیک دیویس^{۱۰} در کتاب <جلوه‌هایی از عشق >^{۱۱} (نیویورک ۲۰۱۳) برخی از غزلهای حافظ را به همراه شعرهایی از جهان ملک‌خاتون* و عبید زاکانی* ترجمه کرده است. مسعود فرزاد* نخستین ایرانی‌ای بود که برخی از غزلهای حافظ را به انگلیسی ترجمه کرد (تهران ۱۹۵۳). در سالهای اخیر شمار بسیاری از ایرانیان به ترجمه غزلهای حافظ به انگلیسی پرداخته‌اند.

جوزف فون هامر^{۱۲} نخستین بار دیوان حافظ را به زبان آلمانی در دو مجلد ترجمه و منتشر کرد (توبینگن ۱۸۱۲-۱۸۱۳). گوته^{۱۳} با ترجمه او به حافظ علاقه‌مند شد. از دیگر ترجمه‌های دیوان حافظ به آلمانی ترجمه‌های هرمان بروکاس^{۱۴} (لیپزیگ ۱۸۵۲-۱۸۵۸) و ترجمه یوهان کریستف بروگل^{۱۵} (برن و فرانکفورت ۱۹۷۵) و ترجمه سیروس آتابای (فرانکفورت ۱۹۸۰) است.

نخستین بار سرویلیام جونز چند غزل از حافظ را به زبان فرانسه نیز ترجمه کرد (لندن ۱۷۹۷-۱۷۹۹). ترجمه چند غزل آ. ل. م. نیکولا^{۱۶} نیز از ترجمه‌های کهن شعر حافظ به فرانسوی است (پاریس ۱۸۹۸). در سالهای اخیر ژیلبر لازار^{۱۷} <صدویک غزل عاشقانه >^{۱۸} (پاریس ۲۰۱۰) و شارل هانری دوفوشه کور^{۱۹} دیوان حافظ را براساس چاپ خانلری به زبان فرانسه به چاپ رساندند (پاریس ۲۰۰۶).

از دیگر ترجمه‌های مشهور دیوان حافظ، ترجمه جوانی ماریا درمه^{۲۰} به زبان ایتالیایی و با عنوان <غزلخوان >^{۲۱} (ناپل ۲۰۰۴-۲۰۰۹) است (برای ترجمه‌های دیگر دیوان حافظ -> نیکنام، ص ۱۳۹-۲۳۱).

منابع: سیده چاندبی‌بی، حافظ‌شناسی در شبه‌قاره: بررسی شرحهای فارسی دیوان حافظ در شبه‌قاره، اسلام‌آباد ۱۳۸۶ ش؛ بهاء‌الدین خرمشاهی، «حافظ شاملو»، کتاب الفبا، ج ۶ (۱۳۵۶ ش)؛ مهرداد نیکنام، کتابشناسی حافظ، تهران ۱۳۶۷ ش.

/ مهران افشاری /

دیوان خاتم -> خاتم (۲)

دیوان خالصه -> خالصه

دیوانخانه -> دیوان

دیوان خراج -> خراج

دیواندره، شهر و شهرستانی در استان کردستان. شهر دیواندره، مرکز شهرستان دیواندره، در حدود صد کیلومتری شمال سنندج در مسیر بزرگراه سنندج - سقز واقع است (فرهنگ جغرافیائی آبادیها، ج ۳۵، ص ۱۵۵).

دیواندره که در دره‌ای از رشته کوه زاگرس قرار دارد، براساس روایت‌های عامیانه، پایگاه مأموران حکومتی یا دیوانیان بوده است (نجفی، ص ۴۶۷؛ فرهنگ جغرافیائی آبادیها، همانجا). به نظر می‌رسد این روایات در واقعیت ریشه داشته باشند، چنان‌که وقایع‌نگار کردستانی (مورخ و جغرافی‌نگار دوره ناصرالدین‌شاه (حک: ۱۲۶۴-۱۳۱۳))، در معرفی بلوکات کردستان مکرر از مالیات دیوانی (ص ۶۴، ۷۵، ۷۷، ۱۱۱) و مباحثان مالیاتی یاد کرده است که در آبادیهای هر بلوک مستقر بودند یا با گردش در دهات، به جمع‌آوری مالیات می‌پرداختند (ص ۷۱، ۷۵، ۱۰۹؛ نیز -> شرفکنندی، ذیل «دیوان»، که دیوان را در زبان کردی به معنای دستگاه دولتی و مجلس عمومی دهکده دانسته است). صرف نظر از آثار و تپه‌های باستانی محدوده شهرستان

1. Abdülbâki Gölpınarlı	2. <i>Hafız Divanı: seçme tercemeler</i>	3. Fancis Meninski	4. Sir William Jones
5. <i>Grammar of the Persian language</i>	6. Gertrude Bell	7. <i>Poems from the Divan of Hafız</i>	
8. H. Wilberforce Clarke	9. A. J. Arbery	10. Dick Davis	11. <i>Faces of love</i>
12. Joseph V. Hammer	13. Goethe	14. Herman Brockaus	15. Johann Christoph Bürgel
16. A. L. M. Nicolas	17. Gelbert Lazard	18. <i>Cent un ghazals amoureux</i>	19. Charls-Henri de Fouchcour
20. Giovanni M. Dérme	21. <i>Canzoniere</i>		

درختان میوه، گیاهان دارویی و صنعتی می‌روید. پوشش گیاهی مناسب موجب رونق بسیار دامداری در این شهرستان شده به گونه‌ای که دامداری مهم‌ترین شغل اهالی منطقه است (همانجا). در سرشماری ۱۳۸۵ ش، جمعیت این شهرستان ۸۲۶۲۸ تن بوده است که از این تعداد ۲۲'۸۴۲ تن ساکن شهر دیواندره اند (← مرکز آمار ایران، ۱۳۸۵ ش، ذیل «استان کردستان»). زبان مردم آنجا کردی سوزانی و مذهب غالب آنان سنی شافعی است. اقلیتی نیز شیعه دوازده امامی اند (فرهنگ جغرافیائی آبادیها، همانجا؛ حسینعلی رزم‌آرا، ج ۵، ص ۱۹۹).

منابع: اطلس جامع گیتاشناسی: راهنمای کامل جهان امروز، تهران: گیتاشناسی، ۱۳۹۰ ش؛ ایران. قانون تقسیمات کشوری آبان ۱۳۱۶، قانون تقسیمات کشوری وظایف فرمانداران و بخشداران، مصوب ۱۶ آبان ماه ۱۳۱۶، چاپ اول، تهران [بی‌تا]؛ ایران. وزارت کشور. معاونت سیاسی. دفتر تقسیمات کشوری، عناصر و واحدهای تقسیمات کشوری ایران: تیسر ۱۳۹۰، تهران ۱۳۹۰ ش؛ همو، نشریه تاریخ تأسیس عناصر تقسیماتی به همراه شماره مصوبات آن، تهران ۱۳۸۲ ش؛ ناصر پازوکی طرودی و عبدالکریم شادمهر، آثار ثبت شده ایران در فهرست آثار ملی: از ۱۳۱۰/۶/۲۴ تا ۱۳۸۴/۶/۲۴، تهران ۱۳۸۴ ش؛ علیرضا چکنگی، فرهنگنامه تطبیقی نامهای قدیم و جدید مکانهای جغرافیایی: ایران و نواحی مجاور، مشهد ۱۳۷۸ ش؛ حسین بن رضاعلی دیوان‌بیگی، خطاطات دیوان‌بیگی (میرزا حسین خان) از سال‌های ۱۲۷۵ تا ۱۳۱۷ قمری: کردستان و طهران، چاپ ایرج افشار و محمدرسول دریاگشت، تهران ۱۳۸۲ ش؛ حاج‌علی رزم‌آرا، جغرافیای نظامی ایران: کردستان، تهران ۱۳۲۰ ش؛ حسینعلی رزم‌آرا؛ عبدالرحمان شرفکندی (هه‌زار)، فرهنگ کردی - فارسی = هه‌بنانه بوریته، تهران ۱۳۶۹ ش؛ فرهنگ جغرافیائی آبادیهای کشور جمهوری اسلامی ایران، ج ۳۵: سنندج، تهران: سازمان جغرافیائی نیروهای مسلح، ۱۳۷۴ ش؛ کیهان؛ مرکز آمار ایران، سالنامه آماری کشور ۱۳۷۳، تهران ۱۳۷۴ ش؛ همو، سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۸۵: نتایج تفصیلی کل کشور، ۱۳۸۵ ش.

Retrieved Apr.13 , 2013, from <http://www.sci.org.ir/portal/faces/public/census85/census85.natayej/census85.rawdata>;

بدالله نجفی، جغرافیای عمومی استان کردستان، تهران ۱۳۶۹ ش؛ علی‌اکبر وقایع‌نگار کردستانی، حدیقه ناصریه در جغرافیا و تاریخ کردستان، چاپ محمد رئوف توکلی، تهران ۱۳۶۴ ش.

/ مر قاضی دانشیار /

دیوان رسائل ← انشاء، دیوان

دیوان زمام ← دیوان

دیواندره، که قدمت آنها به هزاره اول پیش از میلاد تا سده‌های نخست اسلامی بازمی‌گردد (← پازوکی طرودی و شادمهر، ص ۳۲۰-۳۲۶)، و نیز حجاریه‌ها و دیگر آثار انسانی موجود در غار کرفتو، آگاهی مکتوب درباره شهر کنونی دیواندره از دوره قاجار فراتر نمی‌رود. در این دوره، وقایع‌نگار کردستانی، که کتابش را در ۱۳۰۹ به پایان برده، بدون اشاره به نام دیواندره، از بلوک کرفتو یاد کرده است (← ص ۵۴). ده سال بعد، شکرالله بن عبدالله سندجی در کتاب تحفه ناصری در تاریخ و جغرافیای کردستان، در معرفی بلوکات کردستان، نامی از دیواندره نبرده است. تا اینکه میرزا حسین خان دیوان‌بیگی (متوفی ۱۳۳۴) در خطاطات دیوان‌بیگی (ص ۳۰۵) از قریه دیواندره نام می‌برد. قریه دیواندره در دهه اول ۱۳۰۰ ش، مرکز بخش سارال از بلوکات سندج شد (← کیهان، ج ۲، ص ۴۴۸). در تقسیمات کشوری ۱۳۱۶ ش، دیواندره مرکز میرانشاه، از بخشهای هشت‌گانه سندج، شد (← ایران. قانون تقسیمات کشوری آبان ۱۳۱۶، ضمیمه، ص ۳؛ قس چکنگی، ص ۱۴۳، ۲۰۴، که میرانشاه را نام پیشین دیواندره پنداشته است). در حدود ۱۳۲۹ ش، دیواندره (به مرکزیت روستای دیواندره) یکی از بخشهای هشت‌گانه سندج و مشتمل بر دهستانهای سارال، خورخوره، حسین‌آباد، تیلکوه، اویاتو و قره‌توره بود (← حسینعلی رزم‌آرا، ج ۵، ص ۱۹۸). روستای دیواندره در ۱۳۳۷ ش، شهر شد (← ایران. وزارت کشور. معاونت سیاسی، ۱۳۸۲ ش، ذیل «استان کردستان»). این شهر در تقسیمات کشوری ۱۳۶۶ ش، دارای نه دهستان بود (← همانجا).

به نظر می‌رسد جاری بودن رود دائمی قزل‌اوزن* در نزدیکی این شهر و واقع بودن آن در محل تلاقی دو جاده سندج - سقر و سقر - بیجار از عوامل رونق تدریجی شهر بوده است (← حسینعلی رزم‌آرا، همانجا؛ حاج‌علی رزم‌آرا، ص ۸۴).

در ۱۳۷۳ ش، شهرستان دیواندره (به مرکزیت شهر دیواندره) مشتمل بر دو بخش و نه دهستان تشکیل شد (← مرکز آمار ایران، ۱۳۷۴ ش، ص ۹؛ ایران. وزارت کشور، همانجا). این شهرستان اکنون مشتمل بر شهرهای دیواندره و زرینه، بخشهای مرکزی، سارال (به مرکزیت هزارکانیان) و کرفتو (به مرکزیت زرینه) و نه دهستان است (← ایران. وزارت کشور، ۱۳۹۰ ش، ذیل «استان کردستان»).

بلندترین قله شهرستان دیواندره مسجد میرزا (ارتفاع ۳۰۵۹ متر) (فرهنگ جغرافیائی آبادیها، ج ۳۵، ص ۱۵۳-۱۵۴) و مهم‌ترین رود این شهرستان قزل‌اوزن است که از کوههای چهل چشمه سرچشمه می‌گیرد (حسینعلی رزم‌آرا، همانجا). آب و هوای دیواندره سرد و نیمه‌خشک است (فرهنگ جغرافیائی آبادیها، ج ۳۵، ص ۱۵۴). در این شهرستان، درختان بلوط، انواع